

Opetus- ja kulttuuriministeriön kuulemistilaisuus taiteilijoiden toimeentulokysymyksistä 8.3.2011

Taiteilijoiden eläketurvajärjestelmän uudistus

Taiteilijakunnalla on aito huoli siitä, että taiteilijoiden eläketurva pysyy jatkuvasti heikolla tasolla, ellei välittömästi ryhdytä eläketurvaa parantaviin toimiin. Nykyinen eläkejärjestelmä on sekava, eläketurvaa siitä karttuu erittäin vähän eikä se ole kannustava.

Taiteilijajärjestöt ovat neuvotelleet uuden mallin taiteilijoiden eläketurvan uudistamisesta. Mallia esitellään jäljempänä. Mallin perusajatus on, että taiteilijat voisivat saada samantasoisien eläketurvan kuin palkansaajat keskimäärin.

A Nykytilanne ja Taidemaalariliiton eläketutkimus

Taiteilijoiden lakisääteinen eläketurva muodostuu tällä hetkellä usean rinnakkaisen järjestelmän kokonaisuudesta, jota ei ole rakennettu taiteilijoiden lähtökohdista. Tyypillisesti taiteilijan eläketurva koostuu elinaikana tehdyistä

1) työsuhteisesta palkkatyöstä ja siihen liittyvistä työntekijän ja työnantajan eläkemaksuista (Tyel). Tämä osio on usein merkittävin osa lakisääteisestä eläketurvasta.

2) pienellä osalla taiteilijoista eläketurva muodostuu osittain yrittäjän YEL-eläkkeestä, joka perustuu taiteilijan maksamiin YEL-eläkemaksuihin. Maksuvelvoitteen edellytyksenä on se, että taiteellisen YEL-työn työtulo vuosittain ylittää tietyn rajan (vuonna 2011 noin 6900 e/vuosi).

3) lisäksi eläketurvaa täydentää apurahoihin perustuva Myel-eläketurva, joka määräytyy työskentelyyn myönnettyjen apurahojen perusteella (yli 4 kk:n työskentelyjakso ja vähintään noin 3300 euron vuosityötulo).

Mikäli edelliset järjestelmät eivät tuota taiteilijalle lakisääteistä eläketurvaa, hän jää takuueläkkeen tai harvoissa tapauksissa OPKM:n myöntämän ylimääräisen taiteilijaeläkkeen varaan.

Taidemaalariliiton jäsenistön keskuudessa tehty eläketutkimus (Ari Aaltonen 10.1.2011, liite 1) selvitti otanta- ja poikkileikkaustutkimuksena liiton jäsenten lakisääteistä eläketurvaa vuoden 2009 lopussa. Paitsi että kuvataiteilijoiden lakisääteinen eläketurva on selvästi heikompi kuin työeläkkeensaajien eläketurva keskimäärin, tulee eläketurva tämän tutkimuksen mukaan heikkenemään merkittävästi, kun vuonna 1960 tai sen jälkeen syntyneet taiteilijat siirtyvät eläkkeelle. Tutkimuksesta käy myös ilmi, että kuvataiteilijoiden eläketurva muodostuu tosiasiaissa lähes yksinomaan yksityisellä ja julkisella sektorilla, työsuhteiseen työhön perustuvasta eläkkeestä. Omasta taiteellisesta työstä, joka tällä hetkellä vakuutetaan yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan, ei eläkettä juuri kertynyt.

Apurahoihin perustuva eläketurva korjaa vain marginaalisesti tulevaisuudessa niiden kuvataiteilijoiden eläketurvaa, jotka ovat apurahojen piirissä.

Huomionarvoista on se, että tämä marginaalinen korjaus koskee vuosittain esimerkiksi vain pientä osaa kuvataiteilijoista, sillä vain pieni osa heistä on vuosittain apurahoitettuina. Taiteilijakunnasta vuosittain valtaosa on apurahan perusteella määriteltävän sosiaaliturvan ulkopuolella.

Nykyisen eläkejärjestelmän keskeinen ongelma on se, että se ei kannusta taiteilijoita rakentamaan eläketurvaansa. Voidaan puhua jopa koko työuran kestävästä kannustinloukusta eläketurvan osalta. Mikäli taiteilija toteaa jo nuorehkoilla iällä, että lakisääteinen työeläketurva ei tule todennäköisesti yltämään edes takuueläkkeen suuruiseksi, kannustin eläketurvan parantamiseksi työuran jälkipuoliskolla on vähäinen. Selvä viite tästä voidaan havaita Taidemaalariliiton eläketutkimuksen perusteella. 1960- ja tämän jälkeen syntyneiden kuvataiteilijoiden lakisääteinen eläkeennuste on vain alle 400 euroa/kk jos työskennellään 63-vuotiaaksi ja runsaat 400 euroa/kk mikäli työskentely jatkuu 65-vuotiaaksi, eli huomattavasti takuueläkettä vähemmän. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että julkisen sektorin eläkemenot kasvavat merkittävästi, kun nämä ikäluokat aikanaan siirtyvät eläkkeelle. Julkinen sektori joutuu nimittäin kattamaan (eläkettä yhteen sovitettaessa) työeläkkeen ja takuueläkkeen erotuksen, jota ei ole säästetty eläkelaitoksiin. Nykyjärjestelmä ei ole siis yksinomaan heikosti kannustava ja alhaisia eläkkeitä tuottava, vaan lisäksi se aiheuttaa tulevaisuudessa kasvavan kustannuksen yhteiskunnalle.

B Nykyisten eläkejärjestelmien ongelmat taiteilijan kannalta

Nykyjärjestelmä on taiteilijan näkökulmasta poikkeuksellisen hajanainen ja epäselvä. Hallitakseen, ja kyetäkseen hahmottamaan tulevan eläketurvansa muodostumisen taiteilijan tulee tuntea poikkeuksellisen hyvin monimutkainen eläkejärjestelmämme jo nuorella iällä. Nykyisessä, hajallaan olevassa järjestelmässä taiteilijan on käytännössä mahdotonta saada mistään yhdestä eläkelaitoksesta riittävän laadukasta palvelua ja opastusta koko eläketurvan kirjosta.

Nykytilanteen ongelmana on myös se, että eri järjestelmien tuottama eläketurva poikkeaa tuntuvasti suhteessa niihin liittyviin maksuihin. Ainoa selkeä, ja eläketurvaa tosiasiaassa kasvattava osa järjestelmästä on palkansaajan Tyel, jossa työntekijän osuus maksuista on kohtuullinen työnantajan vastatessa suurimmasta osasta maksuista. (liite 3)

YEL-eläkejärjestelmä on erityisen huonosti taiteilijalle sopiva järjestelmä, sillä siinä taiteilijan osuus eläketurvaa kartuttavasta maksusta on (ensimmäisten vuosien maksualennusten jälkeen) 100%. Tämän vuoksi taiteilijat maksavat tyypillisesti lähes minimimaksua, mikä YEL-järjestelmässä on mahdollista. Tämän seurauksena YEL-eläkekertymä on taiteilijoiden osalta huomattavan vähäinen. Tämän osoittaa esimerkiksi kuvataiteilijoiden osalta Taidemaalariliiton eläketutkimus. Siinä 1970 ja sen jälkeen syntyneiden kuvataiteilijoiden kertyneistä eläkkeistä YEL-eläkkeen osuus on vain 3,5%. (liite 1)

Apurahoihin perustuva Myel-eläkejärjestelmä on maksuosuuden osalta (maksuista myönnetään noin 50 % alennus) selvästi YEL-järjestelmää toimivampi vaihtoehto. Mutta ongelmana on usein se, että apurahat ovat jo lähtökohtaisesti mitoitettu vain ”minimitoimeentulon” turvaaviksi. Eläkemaksu vähentää olennaisesti taiteilijan käytettävissä olevaa tuloa apuraha-aikana, mutta ei alhaisen tasonsa vuoksi kuitenkaan kasvata juuri lainkaan tulevaa eläketurvaa (ks. Taidemaalariliiton eläketutkimus liite 1).

Vuoden 2009 alussa voimaan tullut apurahansaajien eläketurva korjaa jonkin verran apurahaa saavien taiteilijoiden sosiaaliturvan tilannetta esimerkiksi sairaus- ja

äitiyspäivärahojen muodossa. Työeläketurvaa työskentelyapurahoista ei juurikaan kerry, esimerkiksi 30 vuoden jakso työskentelyapurahaa tuottaa 35-vuotiaalle taiteilijalle alle takuueläkkeen (687 e/kk) suuruisen työeläkkeen. Koska työskentelyapurahaa saa vuosittain vain hyvin pieni osa taiteilijoista, jää apurahojen tuottama eläketurva marginaaliseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää ensi vuonna 16 ylimääräistä taiteilijaeläkettä enemmän kuin viime vuonna. Vuonna 2010 ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä on jaettu 35 kpl (täyttä eläkettä) kaikkien taiteenalojen taiteilijoille yhteisesti. Eläkkeiden määrän lisäys oli tervetullut uutinen, mutta täysin riittämätön. OPKM:n myöntämä taiteilijaeläkejärjestelmä on tärkeä tapa tukea ansioitunutta taiteilijaa. Koska ko. eläkkeitä voidaan myöntää hyvin rajoitetusti edes erittäin ansioituneille taiteilijoille, on taiteilijan näkökulmasta kohtuutonta, että hänen eläketurvansa jää pelkästään tämänkaltaisen "lottoarvonnan" varaan.

Edellä kerrotut seikat ovat johtaneet käytännössä siihen, että nykyjärjestelmä ei tuota taiteilijalle riittävää eläketurvaa, ja moni taiteilija jää likimain kansaneläkkeen tai takuueläkkeen (tai vain harvoja taiteilijoita koskevan OPKM:n myöntämän ylimääräisen taiteilijaeläkkeen) varaan.

Ymmärrys taiteilijan taiteellisesta työstä

Taiteilijan työskentelyprosessia, työn tulosta ja sen merkitystä ei voi arvioida ennalta. Siksi esimerkiksi taiteellisen työn luettelointi ansaintamerkitysten kautta on lähtökohdiltaan harhaanjohtavaa ja korostaa taiteilijan työnkuvan asemasta yhteiskunnan nimeämiä ansainnan kuvia. Taiteilijoiden sosiaaliturvasta keskusteltaessa todetaan usein taiteilijan saavan tuloja teosmyynneistä, tekijänoikeudellisista korvauksista, tilaustöistä jne. Taiteilijan työtä ei tulisi luonnehtia tulojen kautta, eikä yrittäjyyden kautta voi määritellä taiteilijan työtä. Yrittäjäeläkejärjestelmän soveltamisessa taiteilijoiden taiteelliseen työhön kulminoituvat ne ongelmat, jotka aiheutuvat kyseisen eläkejärjestelmän soveltumattomuudesta työhön, jonka tulokset eivät ole luetteloitavissa tai taloudellisilla mittareilla laskettavissa. Vaikka yrittäjäeläkejärjestelmä on ollut voimassa 1970-luvulta lähtien, ovat taiteilijoiden YEL:n mukaiset eläkekertymät minimaaliset.

Mikäli taiteilijat halutaan tosiasiallisesti integroida nyky-yhteiskuntaan ja esimerkiksi kansallisiin luovan talouden kehittämisen strategioihin mukaan, on heille löydettävä eläkejärjestelmästä malli, jossa taidetta lähestytään autonomian, ei sovellusten tulokulmasta. Yksi keskeinen näkökulma on myös sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus. Nykyiset järjestelmät tuottavat nuorille ja keski-ikäisille kuvataiteilijoille takuueläkettä pienemmän eläketurvan ja minimaalisen muun sosiaaliturvan, mitkä ovat omiaan lisäämään taiteilijan ammatissaan tuntemaa epävarmuutta ja epäoikeudenmukaisuutta.

C Ehdotettu taiteellisen työn eläketurvamalli

Allekirjoittaneet taiteilijajärjestöt esittävät, että taiteilijoiden osalta siirrytään seuraavaan taiteellisen työn eläketurvamalliin.

Taiteelliseen työhön perustuva eläketurva muodostetaan jatkossa uuteen eläkejärjestelmään (Taiteellisen työn eläkelaki = TtEL). Siinä eläketurva perustuu

taiteilijan ilmoittamaan laskennalliseen taiteilijan eläketuloon. Tämä korvaa nykyiset apurahojen ja yrittäjätuloon perustuvat YEL- ja Myel-maksut. Työsuhteisesta työstä kertyvä osuus taiteilijan eläketurvasta säilyy ennallaan Työntekijäin eläkelain puitteissa. Useat taiteilijat tekevät esimerkiksi opetustyötä, joka kerryttää Tyel-eläketurvaa kuten muillakin palkansaajilla. TtEL-järjestelmän tärkeimmät elementit ovat seuraavat:

Eläketulon määräytyminen

Vuosittainen eläketulo määräytyy taiteilijan oman ilmoituksen mukaan. Se voi olla suuruudeltaan enintään yhtä suuri kuin palkansaajien vuosittainen keskiansio, ja ylärajaa muutetaan vuosittain palkansaajien ansiokehityksen mukaisesti. Mikäli taiteilijalla on ollut Tyel-ansioita, ylärajaa lasketaan automaattisesti niiden verran. Taiteilija ei voi saada TtEL-eläketurvaa enää Tyel-eläketurvan päälle.

Eläkemaksun määräytyminen ja eläkkeiden rahastointi

Laskennallisesta taiteilijan eläketulosta taiteilija maksaa vuosittain eläkemaksua, joka on suuruudeltaan likimain vastaava kuin palkansaajan eläkemaksu, eli esimerkiksi vuonna 2011 alle 53-vuotiailta 4,7 % ja yli 53-vuotiailta 6 %. Maksu seuraa palkansaajien Tyel-maksun kehitystä. Jotta eläkerahastot karttuvat riittävästi tulevia eläkkeitä varten, valtio maksaa eläkemaksua vastaavan osan TtEL-eläkerahastoon. Jäljempänä on tehty simulointeja, joiden perusteella valtion maksuosuus voisi olla noin 4 %, jotta järjestelmä olisi pitkällä aikavälillä kestävällä pohjalla ja sen vaikutus koko julkisen sektorin rahoitusasemaan ei olisi negatiivinen.

Tämä, varsin vähäinen valtion osallistuminen TtEL-järjestelmään, edellyttää että TtEL-eläkkeet perustuvat yksinomaan em. taiteilijoiden ja valtion eläkemaksuihin ja että TtEL-järjestelmän puitteissa rahastoituja eläkevaroja ja niiden sijoitustuottoja ei käytetä muiden eläkkeiden/eläkelakien perusteella maksettavien eläkkeiden maksuun.

Taiteilijan määrittelyminen

Uudella TtEL-järjestelmällä on tarkoitus ratkaista niiden vapaiden ammattitaiteilijoiden eläke- ja sosiaaliturvan ongelmat, joille nykyiset eläkejärjestelmät eivät ole pystyneet tuottamaan oikeudenmukaista eläke- ja muuta sosiaaliturvaa. Järjestelmä pyrkii ratkaisemaan ongelman koko tällä ammattitaiteilijoiden rintamalla, eikä rajaamaan uutta järjestelmää pienelle ryhmälle. TtEL-järjestelmän piiriin kuuluvaksi taiteilijaksi määritellään taiteilija hänen ammatillisen toimintansa kautta, jolloin taidekentän laatukriteerit nousevat keskeisiksi arviointiperusteiksi. Vastaavan tyyppistä määrittelyä on käytetty esimerkiksi määriteltäessä tuloverotuksessa ammattitaiteilijaa.

Laatukriteerit rakennetaan yhdessä esimerkiksi taiteen keskustoimikunnan asiantuntijoiden kanssa. Taiteen keskustoimikunnan taidetoimikunnat sopisivat tulevaisuudessa hyvin myös rajapinnan määrittelijöiksi. Päätös TtEL-järjestelmän piiriin kuulumisesta annettaisiin määräajaksi (esim. 3–5 vuotta), minkä jälkeen ammatillinen toiminta arvioidaan uudestaan. Laatukriteerejä rakennettaessa otetaan huomioon se, että nuorten taitelijoiden on tärkeää päästä mahdollisimman pian uransa alussa järjestelmän piiriin, jotta heille ehtii kertyä riittävä eläketurva.

Eläkkeen karttuminen

TtEL-eläke karttuu kuin Tyel-eläke. Maksaessaan TtEL-eläkemaksua taiteilijan eläke karttuu vuosiansiosta (taiteilijan ilmoittama laskennallinen taiteilijan eläketulo) iän mukaisella prosentilla:

18–52-vuotiaana 1,5%

53–62-vuotiaana 1,9%

63–67-vuotiaana 4,5%

Eläkelaitos

Taiteelliseen työhön perustuvan eläketurvan hoitaminen keskitetään Maatalousyrittäjien eläkelaitokseen (Mela). TtEL-järjestelmän puitteissa rahastoidut eläkevarat ja niiden tuotot pidetään kuitenkin erillään muista Melan hoitamista eläkkeistä ja eläkevaroista.

Lisäeläketurva

Taiteilijan on edelleen mahdollista parantaa eläketurvaansa ottamalla eläkevakuutuksen henkivakuutusyhtiöstä tai säästämällä nk. ps-tilille. Lisäksi taiteilija on voinut organisoida taiteellisen työnsä esim. osakeyhtiöön, jossa eläketurva määräytyy kuten aiemminkin, Yel-järjestelmän puitteissa.

Siirtymäaika

Uuteen järjestelmään siirtyminen ei synnytä automaattisesti mitään uutta eläketurvaa, vaan se muodostuu uuden järjestelmän puitteissa maksetuista eläkemaksuista. Aiemmista eläkkeistä (pl. Tyel) muodostetaan taiteilijalle vapaakirja, johon kootaan jo kertyneet Myel- ja Yel-eläkkeet. Lisäksi OPKM:n myöntämät ylimääräiset taiteilijaeläkkeet säilytetään ennallaan, ja uusien taiteilijaeläkkeiden myöntämistä jatketaan, jotta taiteilijoiden eläketurvan nykytilanne ei ainakaan heikkenisi alkuvaiheessa.

Muu sosiaaliturva

Uusi järjestelmä tuottaa taiteilijalle myös muuta sosiaaliturvaa. TtEL-työtuloa käytetään pohjana määriteltäessä sairaus- ja äitiyspäivärahaa taiteilijalle vastaavalla tavalla, kuin esimerkiksi Yel- ja Myel-työtulot ovat tällä hetkellä sosiaaliturvan pohjana. Poikkeuksena kuitenkin esimerkiksi asumistukijärjestelmä, jossa TtEL-työtulo ei ole bruttotulojen laskennallisena pohjana, koska TtEL-työtulo ei ole todellista rahallista tuloa.

D Perustelut

Taiteilijan eläketurvan parantaminen

Nykyinen järjestelmä ei ole riittävä turvaamaan taiteilijoiden eläketurvaa. Esimerkiksi Taidemaalariiliiton jäsenistön keskuudessa tehdyn otantatutkimuksen (liite 1) mukaan 1959 ja ennen sitä syntyneiden työeläke-ennuste, elinaikakerroin huomioonottaen oli 938 euroa / kk, jos eläkkeelle jääetään 63-vuotiaana. Vastaavasti vuosina 1960–1969 syntyneiden työeläke-ennuste oli 392 euroa / kk ja 1970 jälkeen syntyneiden 375 euroa / kk.

Taiteilijoiden muuta väestöä heikompaa eläketurvaa kuvaa se, että koko Suomessa vuonna 2008 omaan työuraan perustuvalla eläkkeelle siirtyneiden 63 vuotta täyttäneiden keskimääräinen eläke oli 1604 euroa / kk, siis moninkertainen esimerkiksi kuvataiteilijoihin verrattuna. Monilla muilla taiteenaloilla tilanne on lähes yhtä huono kuin kuvataiteessa.

Voidaan siis perustellusti todeta, että nykyinen eläkejärjestelmä ei ole riittävä taiteilijoiden eläketurvan kartuttamiseksi.

Järjestelmän yksinkertaistaminen ja ennustettavuuden parantaminen

Koska nykyjärjestelmä on monimutkainen ja vaikeasti hahmotettava taiteilijan näkökulmasta, olisi tärkeää saada aikaan uudistus, joka mahdollistaisi taiteilijalle asioimisen pääsääntöisesti yhden toimijan (eläkelaitoksen) kautta. Samalla voitaisiin koota kattava palvelutarjonta/ neuvontapalvelut lakisääteisen työeläketurvan osalta nimenomaan taiteilijoita varten. Nykyinen, useaan eläkelaitokseen ja eläkelakiin perustuva järjestelmä ei kannusta eläkelaitoksia huomioimaan millään tavalla taiteilijoiden erityistarpeita, neuvontaa yms.

Nykyinen järjestelmä on vaikeasti ennustettava myös esimerkiksi sairaus- ja äitiyspäivärahojen osalta.

Eläkejärjestelmän kannustavuus

Eläkejärjestelmän tulee olla oikeudenmukainen. Eläkemaksun tulee olla sen suuruinen, että taiteilijalla on reaalit mahdollisuudet se maksaa ja että kyseisellä maksulla todellisuudessa saadaan vastinetta eläke- ja muuna sosiaaliturvana.

Tällä hetkellä YEL-järjestelmän mukainen minimityötulo ei tuota edes minimiäitiys-, sairaus- tai vanhempainpäivärahan suuruista päivärahaa. Esimerkiksi YEL-minimityötulo (noin 6900 e/v) tuottaa äitiyspäivärahana alle nykyisen minimipäivärahan, joka on 551 e/kk. Taiteilijan YEL-työtulon tulisi olla noin 8000 e/v, jotta ylittäisi edes minimipäivärahan. Tämän suuruudesta työtulosta vuosittain perittävä maksu on noin 1720 e/v, mikä on suuri vuosittainen menoerä pienituloiselle taiteilijalle. Eikä sillä saa edes minimiturvaa suurempaa sosiaaliturvaa.

Kun järjestelmä todellisuudessa tuottaa sosiaaliturvaa, on todennäköistä, että taiteilijat pyrkivät varmistamaan itselleen sosiaaliturvan, ja eläkejärjestelmän piiriin liittyy joukko taiteilijoita, jotka ovat tällä hetkellä YEL-järjestelmän ulkopuolella omasta halustaan. Ehdotetun TtEL-eläkejärjestelmän kannustavuus ratkaisisi

todennäköisesti myös nykyisen ongelman tekijänoikeustulojen jäämisestä sosiaaliturvan ulkopuolelle.

Luovan taiteellisen työn kannustaminen

Luovuus kukoistaa vapaudessa, ei taloudellisessa kurjuudessa ja edellyttää luottamusta tulevaisuuteen. Taiteellisen työn kannustamisen kannalta on tärkeää, että taiteilijoille taataan riittävä toimeentulo taiteellisesta työstä. Riittävän eläkkeen karttuminen on keskeisessä osassa tämän turvan aikaansaamisessa. (liite 3) Tieto ja luottamus omaan sosiaaliturvaan vapauttavat taiteilijoiden energiaa luovaan työhön.

Uudistuksen julkisen talouden alijäämää pienentävä vaikutus

Sosiaalisten uudistusten toteuttaminen on aina vaikeaa, kun paineet julkisen talouden tasapainottamiseksi ovat suuret. Erityisesti tällä hetkellä, kun julkisen talouden tasapaino on heikentynyt suhdanneluontoisesti, on oltava erityiset perusteet menojen lisäykselle. Myös pitkän aikavälin paineet sosiaalimenojen kasvuun ja kokonaisveroasteen nousuun vaikeuttavat kaikkia julkisia menoja kasvattavia uudistuksia.

TtEL-järjestelmän eläkemaksut on arvioitu perustuen simulointimalliin, jossa on pyritty mahdollisimman tarkasti arvioimaan TtEL-järjestelmän toimintaa taiteilijakunnan, Melan ja valtiontalouden kannalta. Laskelmat on esitetty liitessä 2.

Taiteilijoiden eläketurvan uudistuksen olennainen piirre olisi kuitenkin se, että se ei kasvattaisi julkisen talouden alijäämään lyhyellä, keskipitkällä tai edes pitkällä aikavälillä lainkaan. Päinvastoin, uudistuksen alkuvaiheessa (arviolta 20 ensimmäistä vuotta) taiteilijoiden maksamat eläkemaksut ylittäisivät järjestelmän piiriin kuuluvien eläkkeensaajien eläkemenon tuntuvasti. On tärkeää huomata, että valtion maksuosuus eläkemaksuista maksettaisiin eläkerahastoon (Mela), joka kansantalouden tilinpidossa ja EMU-alijäämä-käsitettä laskettaessa luetaan julkiseen sektoriin. Julkisen sektorin muodostavat valtio, kunnat ja sosiaaliturvarahastot. Nettovaikutus olisi siis tältä osin positiivinen – julkisen talouden alijäämää pienentävä – sillä jo yksinomaan taiteilijoiden eläkemaksut ylittäisivät maksetut TtEL-eläkkeet ilman että valtio osallistuisi millään tavalla eläkkeiden rahoittamiseen.

Pitkällä aikavälillä (20 vuoden jälkeen) uudistuksen vaikutus koko julkisen sektorin rahoitusasemaan olisi likimain neutraali, jos huomioidaan se valtiontalouteen syntyvä säästö, joka syntyy työeläkkeiden ja takuueläkkeiden yhteensovittamisesta. Uusi eläkejärjestelmä todennäköisesti kannustaisi merkittävää osaa taiteilijoita säästämään ja maksamaan eläkemaksuja siten, että tavoiteltu lakisääteinen työeläke olisi vähintään nykyisen takuueläkkeen suuruinen, mutta (TtEL-järjestelmästä johtuen) enintään palkansaajien keskimääräistä eläketurvaa vastaava. Tämä kannustavuus ja eläkkeiden yhteensovitus säästäisi valtiolle automaattisesti sen eläkemenojen erotuksen, joka on nyt odotettavissa takuueläkkeen (685 eur / kk) ja taiteilijan ennustetun eläkkeen (noin 400 eur / kk) välillä.

Kannustavuus ja muut dynaamiset vaikutukset julkiseen talouteen

Edellisen lisäksi on tärkeä arvioida myös muita positiivisia dynaamisia vaikutuksia kansantalouteen, mitä edellä kuvatun kaltainen taiteilijoiden eläkejärjestelmän uudistus aiheuttaisi. On todennäköistä, että uudistus kannustaisi taiteilijoita

maksimoimaan kykynsä säästää lakisäätteistä eläketurvaa uuden TtEL-järjestelmän puitteissa ja vähentäisi siten tarvetta turvautua yhteiskunnan tarjoamaan sosiaaliturvaan. Tätä positiivista vaikutusta ei ole arvioitu lainkaan liitteenä olevissa kustannuslaskelmissa.

Valmistelussa mukana olleet järjestöt:

- Taidemaalariliitto ry
- Säveltäjät ja Sanoittajat ELVIS ry
- Suomen Kirjailijaliitto ry
- Suomen Säveltäjät ry
- Finlands svenska författareförening rf
- Suomen Näytelmäkirjailijaliitto ry
- Suomen taidegraafikot ry

Lisätiedot:

Taidemaalariliitto ry

Maaria Märkälä
Puheenjohtaja, taidemaalari
Maaria.markala@artists.fi
Puh: 040-7257839

Terhi Aaltonen
Pääsihteeri, OTK, YTT
terhi.aaltonen@artists.fi
Puh. 09-68110568

Tutkimuksen tekijänä ja eläkeasiantuntijana on toiminut:

Ari Aaltonen, VTM
ari.j.aaltonen@kolumbus.fi

Taidemaalariliitto ry
Erottajankatu 9 B, 00130 Helsinki
Puh. 09-68110568
terhi.aaltonen@artists.fi

Liite 1 Taidemaalariliiton eläketutkimus (Ari Aaltonen)
Liite 2 TtEL-järjestelmän kustannusten arviointia (Ari Aaltonen)
Liite 3 Kuvataiteilijoiden luovuuden tukemisesta (Terhi Aaltonen)

Liite 3

Taiteilijoiden luovuuden tukemisesta tutkimuksen näkökulmasta

Luovasta taloudesta puhuttaessa puhutaan paljon luovuudesta ja luovuus nähdään tärkeänä tulevaisuuden voimatekijänä. Kulttuuri ja taide mainitaan monesti yhtenä edellytyksenä ja perustana kulttuurin yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle, ihmisten hyvinvoinnille ja kulttuuritoimialojen taloudelle.

Ei kuitenkaan ole olemassa mitään irrallista ja abstraktia luovaa pääomaa, jonkinlaista lauhdeallasta, josta tarpeen mukaan nostetaan tätä pääomaa käytettäväksi. On ainoastaan jossakin viitekehyksessä ilmenevää yksittäistä, partikulaaria, luovuutta, luovuuden ilmentymiä. On esimerkiksi luovia taloudellisia, henkistä hyvinvointia koskevia ja taiteellisia oivalluksia.

Keskustelussa sekoitetaan monesti ns. arkipäivän luovuus ja esimerkiksi kuvataiteilijoiden luova työ. Me kaikki olemme arjessa luovia ja se tuo paljon ilon ja tyytyväisyyden tunteita meille. Mutta kun puhutaan luovasta työstä jonkun ammattina, tulee ottaa käyttöön sen edellyttämät tarkastelulähtökohdat. Jos todella halutaan tukea raskaan sarjan luovuutta, tulee se erottaa arkipäivän luovuudesta. Ne vaativat kukoistaakseen erilaiset mallit.

Tällä hetkellä useimpien luovuustutkijoiden (mm. Csikszentmihalyi) mielestä luovuuden perimmäinen kriteeri on sosiaalinen – taideteosten ja luovien tuotosten uutuutta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan kyseisen alan asiantuntijakulttuurissa. Tämä ns. systeeminen lähestymistapa luovuuteen tarkastelee luovuutta samanaikaisesti usean eri tieteenalan menetelmillä ja yhtä aikaa monista eri näkökulmista. Siinä luovuus nähdään monenlaisten yhteiskunnallisten, rakenteellisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteisvaikutuksen tuloksena ja perinteistä tapaa tarkastella luovuutta vain yksilötason psykologisena prosessina pidetään rajoittuneena.

Luovuuden tarkastelussa otetaan huomioon ne systeemin sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät, joissa taiteilija elää ja jotka vaikuttavat luovaan prosessiin ja auttavat tuottamaan teoksen. Luovuuteen vaikuttavat tietyssä paikassa paitsi taiteilijan luovuus, myös se, kuinka hyvin kyseinen kulttuurin ala ja taidekenttä ottavat huomioon, tunnistavat ja tunnustavat sekä levittävät uutta ja ennen näkemätöntä. Luovuuden tunnistamisen ja tunnustamisen keskeisiä elementtejä ovat tuki, kannustus ja palaute. Luovuus ei kukoista vaikeissa olosuhteissa, vaan vapaudessa. Oikeaan aikaan annetut tuki ja palaute katalysoivat luovuutta. Valtion merkitys luovuuden tukemisessa on tärkeä, koska se voi tarjota taidekentälle taloudellisia resursseja, jotka tukevat luovuutta.

Taiteilijalla oleva tieto omasta sosiaaliturvastaan ja varmuus siitä, että eläketurva karttuu, takaavat työskentelyrauhan. Nykyiset eläkejärjestelmät eivät tuota tällaista varmuutta kuvataiteilijoille. Luottamus oikeudenmukaisesta eläketurvasta vapauttaa taiteilijoiden luovaa potentiaalia.

Lähde: Aaltonen, Terhi (2010). "Taiteilija ei vanhene". Haastattelututkimus kuvataiteilijoiden ikääntymiskokemuksista taidemaailmassa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylä: Jyväskylä Printing House